

УДК 378.(477):378.014.25(4)

Л. В. Барановська,

доктор педагогічних наук, професор; професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
(Національний авіаційний університет, м. Київ)

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ІЗ СИСТЕМАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПИ

У даній статті визначено ключові положення гармонізації вищої освіти України з Єдиним європейським простором вищої освіти та науки. До них належать: організація навчального процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах з використанням кредитно-модульної технології, введення освітніх рівнів бакалавра і магістра; трансформація кандидата наук в доктора філософії (Ph.D), актуалізація ролі іноземної мови як засобу полікультурної освіти і виховання. Проаналізовано результати дослідження українських вчених з проблем порівняльної педагогіки, присвячені підготовці в умовах гармонізації європейського освітнього простору фахівців з іноземних мов. Запропоновано напрями вдосконалення вітчизняної вищої філологічної освіти. Визначено значимість досвіду університетів Німеччини, Фінляндії, Швейцарської Конфедерації в даному аспекті. Запропоновано здійснити удосконалення системи профвідбору вчителів іноземних мов та розвиток їх професійної мотивації; підвищення якості підготовки фахівців - філологів в університетах країни з активним використанням електронного навчання, широко впроваджуючи такі проекти, як «English through Game-based & Gender-oriented Scenarios», «Introduction to English Historical Linguistics», «SWISSLING», які розроблені в університетах швейцарської Конфедерації, Фінляндії, Німеччини.

Ключові слова: гармонізація вищої освіти, Єдиний європейський простір вищої освіти, філолог, іноземна мова.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Кінець минулого століття та початок нинішнього стали переломними для європейської освітньої спільноти в напрямі її гармонізації. Обґрунтувалась потреба створення Єдиного європейського простору вищої освіти й науки, визначались ключові принципи його функціонування: введення трициклової структури професійної підготовки, використання системи накопичення та перенесення кредитів - системи ECTS і сприяння цим мобільності студентів, учених, аспірантів, науково-педагогічних працівників; розвиток співробітництва, зорієнтованого на визначення якості підготовки у ВНЗ незалежними від урядів країн та управлінських структур з вищої освіти міжнародними організаціями; формування майбутнього фахівця на засадах компетентнісного підходу, широке застосування з цією метою горизонтальної моделі управління освітніми системами, особистісно зорієнтованих педагогічних технологій; виховання полікультурної особистості спеціаліста на засадах поваги до національних чеснот та визнання пріоритетності загальнолюдських, загальноєвропейських цінностей; поєднання академічних і культурних ресурсів для створення інтегрованих курсів, формування ставлення до освіти як до неперервного динамічного процесу з приділенням особливої уваги навчанню дорослих; створення міжнародних інформаційних платформ, здатних за допомогою комп'ютерних мереж об'єднати інформаційні ресурси для їх широкого академічного та наукового використання.

Аналіз наукових досліджень. До проблем інтерналізації вищої освіти України, її гармонізації з Європейським науковим та освітнім простором, формування полікультурної особистості майбутнього вітчизняного фахівця у ВНЗ зверталось багато вчених. Так, зокрема, В. Бобрицька [2] обґрунтувала європейську засадовість державної кадрової політики України у сфері підготовки фахівців для системи освіти, М. Барановський приділяв увагу використанню досвіду міжнародної діяльності у фаховій підготовці студентів, формуванню полікультурної особистості майбутнього вітчизняного фахівця під час навчання в умовах англомовного проекту у технічних ВНЗ України [2]. Вагомим є внесок українських учених у розвиток порівняльної педагогіки, нині активно досліджуються можливості продуктивного використання досвіду формування відповідно до європейського професійного портфоліо спеціалістів різних напрямів в Україні та у ВНЗ розвинених європейських країнах. Так, В. Базова актуалізувала досвід формування педагога-філолога у ВНЗ Німеччини [3], С. Гринюк – спеціаліста з іноземної мови у вишах Фінляндії [4]. Цінним у напрямі гармонізації вищої освіти України із Європейським простором вищої освіти є результати наукового пошуку А. Заслуженої [5]. Здобувачка на прикладі структурно, змістово, ідеологічно строкатої й різноманітної системи вищої освіти Швейцарської Конфедерації виявила особливості її інтеграції з удосконаленою європейською моделлю системи вищої освіти, запропонувала основні напрями й засоби підвищення якості магістерської підготовки в Україні шляхом використання досвіду швейцарських університетів.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще не достатньо вивчені. Не дивлячись на наявність результатів досліджень багатьох учених із даної проблеми, вона досліджена недостатньо. Узагальнення потребує вивчення основних напрямів, підходів, засобів гармонізації системи вищої освіти України з

Європейським простором вищої освіти. У нашій статті ми зробимо спробу здійснити таке узагальнення на рівні підготовки фахівця з іноземної мови.

Формулювання мети та завдань статті. Метою даної статті є виокремлення найбільш суттєвих результатів вітчизняних учених у напрямі гармонізації освітнього простору шляхом використання досвіду європейських країн з підготовки спеціаліста з іноземної мови з урахуванням вимог документів, що регламентують створення та функціонування Єдиного європейського простору вищої освіти. Дана мета буде зреалізована шляхом виокремлення методологічного, змістового, методичного аспектів імплементації цього досвіду в українську систему формування компетентного спеціаліста, полікультурної особистості фахівця з іноземної філології.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняних вищих навчальних закладах організація навчально-виховного процесу відповідає європейській моделі, оскільки у ній використовується кредитно-модульна технологія; як і в розвинених європейських країнах, навчання студентів здійснюється трициклово: готуємо бакалаврів, магістрів, формуємо кандидатів наук, порівняних до європейського ступеня доктора філософії. Традиційно Україна мала потужний науковий потенціал у всіх галузях, неабиякою щодо його формування є заслуга докторів наук. Тому закономірним є наявність ступеня доктора наук, як у Німеччині та Польщі (доктор хабілітований). Особливої актуальності нині набуває проблема володіння студентами, викладачами іноземною мовою на рівні навчання, освіти, науки, використання її в професійній та міжнародній діяльності. У значній кількості ВНЗ, наукових установ є досвід продуктивної співпраці з іноземними партнерами; стажування, навчання студентів, аспірантів та науково-педагогічних працівників у закордонних вищих навчальних закладах. У навчальному процесі застосовуються новітні інформаційні технології, педагогічні технології результативної освіти. Тобто, в Україні зроблено багато на шляху входження системи вищої освіти до великої педагогічної системи підготовки компетентного фахівця сучасної Європи.

Нині Україна відома світові завдяки масштабності своїх демократичних перетворень в ідеологічній, політичній, культурній сферах, що, своєю чергою, зумовлює потребу здійснення прориву в освітній галузі для демонстрації світу своєї цивілізаційно-європейської значущості. Визначною у цьому процесі є фігура спеціаліста з іноземної мови, оскільки він володіє важливим інструментом взаємодії на теренах Європи та засобом перетворення її в середовище плекання інтелегентної, сформованої на засадах загальнолюдських та фахових цінностей особистості.

В українських вищих навчальних закладах різного типу і профілю готуються спеціалісти з іноземної мови. Відповідно до галузевих стандартів, ми формуємо універсального та інтегрованого філолога. Випускники магістратури можуть працювати викладачами, вчителями іноземної мови, здійснювати науково-пошукову діяльність, бути критиками та експертами з проблем іноземної філології та ін. Однак саме ця універсальність є суттєвою перешкодою на шляху якісного виконання ними конкретних фахових завдань; несформованість спеціальних методичних умінь робить їх безпорадними у роботі з певними категоріями об'єктів професійної активності; невміння послугоуватись засобами сучасних інформаційних технологій пришвидшує розпад їхньої професійної компетентності.

Скористаємось досвідом підготовки фахівців з іноземної філології у ВНЗ таких європейських країн, як Швейцарська Конфедерація, Фінляндія, Німеччина, який ґрунтовно досліджено молодими українськими вченими А. Заслуженою, С. Гринюк, В. Базовою для поліпшення моделі їх формування у вітчизняних вишах і подамо його елементи узагальнено як основні шляхи вдосконалення системи іншомовної професійної підготовки.

Вважаємо, що проблема вдосконалення професійної підготовки фахівця з іноземної філології має стати актуальним напрямом державної політики, яка обрала європейський вектор свого розвитку. З огляду на зазначене, виникає потреба вдосконалення мережі підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації спеціалістів даного профілю в умовах неперервної освіти, зміст якої має відповідати галузевому стандарту вищої освіти, Національній рамці кваліфікацій, Європейському портфолію з підготовки спеціаліста з іноземних мов. Розробка програм вивчення іноземних мов має відбуватися відповідно до сучасних вимог Ради Європи і методик інтенсивного вивчення іноземних мов з метою одержання випускниками ВНЗ знань кількох європейських мов (С. Гринюк). Водночас студентів необхідно ознайомлювати з міжнародною рамкою кваліфікацій для сприяння їхньому саморозвитку (С. Гринюк). Вивчати англійську мову в якості лінгва-франка необхідно не лише в мовному аспекті, а й у контексті культури, історії, політики (А. Заслужена).

На рівні держави, посередництвом видання постанов Кабінету Міністрів України та наказів МОН України має бути забезпечена правова й фінансова засадовість закордонного стажування цих фахівців і запрошення для їх навчання у вітчизняних вищих навчальних закладах учених – носіїв мови. Необхідно підвищити відповідальність керівників вишів за відповідність філологічної освіти європейським стандартам і рекомендаціям (В. Базова, С. Гринюк, А. Заслужена).

Компетентнісний підхід має бути провідним у підготовці майбутнього філолога. Європейський мовний портфель стане орієнтиром формування в нього відповідних компетенцій і допоможе

зреалізувати принцип спадкоємності й сприятиме неперервності його лінгвістичної та фахової еволюції (С. Гринюк, А. Заслужена).

Якість освітньої діяльності забезпечується високим рівнем умотивованості об'єктів навчання до оволодіння фахом. Нині в Україні спеціаліст з іноземної мови здебільшого обіймає педагогічні посади: вчителя, педагогічного працівника, науково-педагогічного працівника (залежно від типу освітньої установи). Підготовка цих спеціалістів матиме позитивну динаміку в разі проведення обов'язкового діагностування вмотивованості професійного вибору вступників на відділення іноземних мов та вдосконалення системи формування їх професійно-педагогічної спрямованості. Як вказують результати численних досліджень, значний відсоток студентів філологічних відділень, здобуваючи педагогічну освіту, характеризуються низьким рівнем мотивації до педагогічної діяльності та не мають намірів займатися нею в майбутньому. До тих пір, поки в Україні не будуть зроблені конкретні кроки щодо поліпшення системи профвідбору вчителів іноземних мов та розвитку їхньої професійної мотивації, не варто сподіватись на якісне масове кадрове забезпечення шкіл вчителями іноземної мови із стійкою професійно-педагогічною спрямованістю (С.Гринюк).

Іноземна мова в українських ВНЗ викладається шляхом поділу академічної групи на підгрупи. Доречно зберегти таку форму навчання студентів, однак нею можна скористатися для вдосконалення якості фахової підготовки. Педагогічно доцільною є організація розподілу студентів по підгрупах за рівнем володіння ними певними навичками використання іноземної мови з метою подальшого вдосконалення недостатньо розвинутих у них писемних, мовленнєвих, комунікативних умінь (А. Заслужена).

У процесі навчання за фахом студентів постійно доводиться здійснювати інформаційно-пошукову діяльність, однак у нього не розвинені відповідні уміння, що є перешкодою на шляху досягнення успіху. З цього приводу доречним є досвід університетів Швейцарської Конфедерації з підготовки бакалаврів з англійської мови: навчальним планом передбачено викладання практичного курсу «Мовні навички» (для ознайомлення студентів з процедурою проведення наукових досліджень, структуризування інформації, презентації отриманих результатів; з такими дослідницькими інструментами, як бібліотеки, інтернет-банки даних; міжнародна бібліографія «ABELL», «MLA», «PCI», що містять посилання на мовні та літературні коментарі в книгах, журналах із сучасних мов та літератури, лінгвістики, фольклору; словники, каталоги, довідники, бібліографії, покажчики - indexes, інші довідкові видання, опубліковані робочі документи, матеріали конференцій, дисертації, довідники, збірники посібників для навчання, навчальні плани, підручники і навчальні плани). Дисципліна «Академічне письмо англійською» зорієнтована на розвиток навичок, необхідних для виконання науково-дослідної роботи, обґрунтування тезових положень, тверджень, використання абзаців, переходів, аргументів; виконання самостійних завдань з написання есе (А. Заслужена). У Фінляндії науково-дослідна компонента є стрижнем професійної підготовки майбутнього учителя-філолога (С. Гринюк).

Майбутнім українським фахівцям з іноземної мови доречно здійснювати електронне навчання, широким використовуючи такі проекти, як «Англійська мова на основі гри та гендерно-орієнтовані сценарії» (English through Game-based & Gender-oriented Scenarios), «Вступ до англійської історичної лінгвістики» (Introduction to English Historical Linguistics) та «Свіслінг» (SWISSLING), які розроблені в університетах Швейцарської Конфедерації (А. Заслужена).

Висновки. В умовах гармонізації вищої освіти України з Єдиним європейським простором вищої освіти і науки засадовим принципом співпраці із закордонними ВНЗ має бути полікультурність. Вона сприяє підвищенню якості підготовки студентів за рахунок поглиблення постійного взаємозв'язку між урядами, громадськими організаціями, ВНЗ, науковими установами, студентами, викладачами, вченими. Володіння іноземною мовою дозволить випускникам вітчизняних ВНЗ ознайомитись із такими глобальними тенденціями розвитку європейського простору вищої освіти, як доступність вищої освіти, спадкоємність рівнів, ступенів; автономність та самостійність ВНЗ; забезпечення прав на вищу освіту усім, хто її потребує; розширення ринку освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський М.М. Методичний аспект навчання майбутніх біотехнологів в умовах англійського проекту / М.М. Барановський // Актуальні проблеми вищої професійної освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 21-23 березня 2013р. – К.: НАУ, 2013.- С. 16-21.
2. Бобрицька В.І. Європейські виміри державної кадрової політики України у підготовці працівників для системи освіти / В.І. Бобрицька // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – Вип. 1(6). – К. : НАУ, 2015. – С. 30-35.
3. Базова В.І. Підготовка викладачів іноземних мов в університетах Німеччини: автореф. дис. ... канд.пед. наук : 13.00.04 / В.І. Базова; Національний авіаційний університет. К., 2012. – 20 с.
4. Гринюк С.П. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов в університетах Фінляндії : автореф. дис. ... канд.пед. наук : 13.00.04 / С.П. Гринюк; Національний авіаційний університет. К., 2013. – 20 с.

5. Заслужена А.А. Особливості підготовки магістра з англійської мови в університетах Швейцарської Конфедерації / А.А. Заслужена // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – К. : НАУ, 2014. – Вип. 5(1). – С. 62 -70.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Baranovskyi M.M. Metodychnyi aspekt navchannia maibutnikh biotekhnolohiv v umovakh anhlomovnoho proektu / M.M. Baranovskyi // Aktualni problemy vyshchoi profesiinoi osvity. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyiv, 21-23 bereznia 2013r. – K.: NAU, 2013.- S. 16-21.
2. Bobrytska V.I. Yevropeiski vymiry derzhavnoi kadrovoi polityky Ukrainy u pidhotovtsi pratsivnykiv dlia systemy osvity / V.I. Bobrytska // Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedahohika. Psykholohiia: zb. nauk. pr. – Vyp. 1(6). – K. : NAU, 2015. – S. 30-35.
3. Bazova V.I. Pidhotovka vykladachiv inozemnykh mov v universytetakh Nimechchyny: avtoref. dys. ...kand.ped. nauk : 13.00.04 / V.I. Bazova; Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. K., 2012. – 20 s.
4. Hryniuk S.P. Profesiina pidhotovka maibutnikh vchyteliv inozemnykh mov v universytetakh Finlandii : avtoref. dys. ...kand.ped. nauk : 13.00.04 / S.P. Hryniuk; Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. K., 2013. – 20 s.
5. Zasluzhena A.A. Osoblyvosti pidhotovky mahistra z anhliskoi movy v universytetakh Shveitsarskoi Konfederatsii / A.A. Zasluzhena // Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedahohika. Psykholohiia: zb. nauk. pr. – K. : NAU, 2014. – Vyp. 5(1). – S. 62 -70.

Барановская Л. В. Гармонизация высшего образования Украины по системе высшего образования стран Европы

В данной статье определены ключевые положения гармонизации высшего образования Украины с Единым европейским пространством высшего образования и науки. К ним принадлежат: организация учебного процесса в отечественных высших учебных учреждениях с использованием кредитно-модульной технологии, введение образовательных уровней бакалавра и магистра; трансформация кандидата наук в доктора философии (Ph.D), актуализация роли иностранного языка как средства поликультурного образования и воспитания. Проанализированы результаты исследования украинских ученых по проблемам сравнительной педагогики, посвященные подготовке в условиях гармонизации европейского образовательного пространства специалистов по иностранным языкам. Предложены основные направления усовершенствования отечественного высшего филологического образования. Определена значимость опыта университетов Германии, Финляндии, Швейцарской Конфедерации в данном аспекте. Предложено осуществить усовершенствование системы профотбора учителей иностранных языков и развитие их профессиональной мотивации; повысить качество подготовки специалистов – филологов в университетах страны с активным использованием электронного обучения, широко внедряя такие проекты, как «English through Game-based & Gender-oriented Scenarios», «Introduction to English Historical Linguistics», «SWISSLING», которые разработаны в университетах Швейцарской Конфедерации, Финляндии, Германии.

Ключевые слова: гармонизация высшего образования, Европейское пространство высшего образования, филолог, иностранный язык.

Baranovska L. V. Harmonization Higher Education Of Ukraine Higher Education In Europe

This article deals with the key provisions for the harmonization higher education in Ukraine with the Common European Space of Higher Education and Science. They include: the organization of the educational process in the domestic higher educational institutions using the credit and modular technology, the introduction of bachelor and master educational levels; the transformation of the candidate of sciences into a Ph.D., the actualization of the foreign language role as a means of multicultural education and upbringing. It is analyzed the results of a study of Ukrainian scientists on the problems of comparative pedagogy, devoted to the training specialists in foreign language in the conditions of harmonization the European educational space. The basic directions of improvement the national higher philological education are offered. It is determined the significant experience of German, Finland, the Swiss Confederation universities. It is proposed to improve the system of professional selection foreign languages teachers and the development of their professional motivation; to improve the quality of training specialists - philologists in universities with the active use of e-learning, widely implementing such projects as "English through Game-based & Gender-oriented Scenarios", "Introduction to English Historical Linguistics", "SWISSLING", which are developed in the Swiss Confederation, Finland and German universities.

Keywords: Higher Education Harmonization, Single European Space of Higher Education, philologist, foreing lanuage.